

ศึกษาความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว)
ที่มีต่อชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
A STUDY OF IMPORTANCE OF
THE PHRABOROMMATHATCHEDISIRIMAHAPHO (PHRATHATNONGBUA)
FOR THE COMMUNITY IN MUEANG DISTRICT, UBONRATCHATHANI PROVINCE

พระมหาไฉยา ชาติโร (พรหมทัต)¹ พระวิมาน คมกิริปญโญ, ดร.²
Phramaha Naisaya Jāgaro Phra Viman Khampirapunyo

¹นักศึกษาลัทธิสุทธพทธศาสนาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
²อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี
*ผู้ประสานงานหลัก Email: tamtok_007@hotmail.com

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนา ความ
เป็นมาและความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชน อำเภอเมือง
จังหวัดอุบลราชธานี วิเคราะห์ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อ
ชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ผลศึกษา พบว่า แนวคิดเรื่องพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนา มี 4 1. แนวคิดการออกแบบ
เจดีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา 2. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระเจดีย์ 3. แนวคิดเกี่ยวกับอานิสงส์การ
สร้างพระเจดีย์ 4. แนวคิดเกี่ยวกับอานิสงส์ของการบูชาพระเจดีย์

ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ที่มีต่อชุมชน 1. ความเป็นมา สร้างเมื่อปี
พุทธศักราช 2505 เสร็จในปีพุทธศักราช 2512 2. วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานเนื่องในวาระมงคลถึง
พุทธกาล 2500 ปี เพื่อเป็นพระธาตุประจำจังหวัดอุบลราชธานี 3. ความสำคัญ ให้ทาน รักษาศีล ภาวนา
ประเพณี ท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ที่มีต่อชุมชน 1. ให้ทาน เสียสละ
ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน อุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และไม่ตระหนี่ 2. รักษาศีล เคารพกฎเกณฑ์ทาง
สังคม ปฏิบัติเบญจธรรม สรรพเบญจศีล สรรพอินทรีย์ 3. ภาวนา 1) กายภาวนา ใช้ชีวิตด้วยความไม่
ประมาท สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต 2) ศีลภาวนา ยึดหลักศีล
5 ในการดำรงชีวิต 3) จิตตภาวนา ปฏิบัติธรรม สวดมนต์ นั่งสมาธิ 4) ปัญญาภาวนา ยึดหลักโยนิโสมนสิการ
ดำรงชีวิตด้วยหลักสัมมาทิฐิ

คำสำคัญ: ความสำคัญ, พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์, ชุมชน

Abstract

The thesis aimed to study the concepts of Buddhist stupa, to the history and importance of Phraborommathatchedisrimahapho (Phrathatnongbua) for the Community in Mueang District, Ubontatchathani Province and to the importance of Phraborommathatchedisrimahapho (Phrathatnongbua) for the Community in Mueang District, Ubontatchathani Province.

It has been found that the concepts of Buddhist pagoda were divided into four aspects 1. the concept of designation on the pagoda 2. the concept of practical and regulation on the pagoda 3. the concept of advantages in constructing the pagoda 4) the concept of advantages in worshipping the pagoda.

The importance of Phraborommathatchedisrimahapho to the community 1) the history: built in B.E. 2505-completed in 2512 2) the purpose: for the monument on the occasion of 2500 years of the Buddha and the pagoda built symbolizes Ubonratchatani province 3) the importance: Donation, precepts, meditation, tradition and tourism.

The results in analyzing the importance of Phraborommathatchedisrimahapho to the community 1. Donation; sacrifice, helping each other, distribution, devoting themselves for the public and not be so stingy 2. Precepts; the people follow the social rules, cultivate the five nobling virtues, be composed to the five precepts and be composed to the sense-faculties 3. Meditation; 1) live with care, and apply Buddhist principles in living 2) Moral development- following the five precepts in living 3) Emotional development meditation activity, praying and practice insight meditation 4) Wisdom following the systematic attention and living with right understanding.

Keywords: Importance, Phraborommathatchedisrimahapho, Community

1. บทนำ

พระธาตุเจดีย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ เพราะเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าและอัฐิธาตุของพระอรหันต์ ทั้งยังเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาแต่ละยุคสมัย พบว่า ประเทศใดที่คนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ก็จะมีเชื่อและความศรัทธาต่อพระธาตุเจดีย์ นอกจากนี้เจดีย์ยังเป็นสิ่งจารึกประวัติศาสตร์แต่ละช่วงเวลา แม้แต่ในประเทศที่ไม่นับถือพระพุทธศาสนาในปัจจุบันหลายประเทศที่ค้นพบเจดีย์เก่าแก่ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งบ่งบอกว่าพระพุทธศาสนาเคยรุ่งเรืองอยู่ในดินแดนแห่งนั้นมาก่อน โดยพระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสไว้ในมหาปรินิพพานสูตร เกี่ยวกับสิ่งที่จะเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ หลังจากที่พระองค์ปรินิพพานแล้วว่า “สังเวชนียสถาน 4 แห่ง เป็นสถานที่ (เป็นศูนย์รวม) ที่กุลบุตรผู้มีศรัทธาควรไปดูด้วยระลึกว่าตถาคตประสูติในที่นี้ ตถาคตได้ตรัสรู้อนตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ ตถาคตประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยมในที่นี้ ตถาคตเสด็จดับขันธปรินิพพานด้วยอุปปาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้” (ที.ม. (ไทย) 10/202/150 – 151) ต่อมาได้มีการสร้างสถูปครอบสถานที่สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าเอาไว้ ในช่วงหลังจากถวายพระเพลิงพุทธสรีระแล้ว ได้มีการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุแล้วเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ ได้นำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุไว้ในสถูปตามพระนครของตน ทำให้ชาวพุทธมีความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างสถูป ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามายังดินแดนสุวรรณภูมิ ชาวพุทธจึงได้สร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้หลายแห่ง โดยนิยมเรียกว่า พระธาตุเจดีย์ ซึ่งมีความเชื่อว่าที่ใดมีเจดีย์ที่นั่นจะมีพระสารีริกธาตุและอัฐิธาตุของพระอรหันต์ ในขณะที่ในประเทศไทยมีพระเจดีย์ที่สำคัญหลายองค์ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ วัดในพระพุทธศาสนาทุกยุคสมัยจึงนิยมสร้างเจดีย์ขึ้นไว้เป็นศูนย์รวมจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นก่อนสมัยสุโขทัย สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเจดีย์องค์สำคัญในประเทศไทยมีเป็นจำนวนมาก เช่น พระธาตุพนม พระธาตุดอยสุเทพ พระปฐมเจดีย์ เจดีย์ภูเขาทอง พระธาตุหริภุญชัย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพระเจดีย์ที่เป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัด เช่น พระธาตุขามแก่น พระธาตุลำปางหลวง พระธาตุเชิงชุมที่จังหวัดสกลนคร พระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย พระธาตุแช่แห้งจังหวัดน่าน พระธาตุข่อยจังหวัดแพร่ พระบรมธาตุเมืองนครจังหวัดนครศรีธรรมราช พระธาตุไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น ส่วนในจังหวัดอุบลราชธานีก็มีพระธาตุเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่สำคัญ คือ พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ ตั้งอยู่ที่วัดหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งชุมชนได้ร่วมกันดูแลรักษา ด้วยความหวงแหน มีความภาคภูมิใจ และเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนมาอย่างยาวนาน

วัดหนองบัว เป็นวัดราษฎร์ นิกายธรรมยุต ตั้งอยู่เลขที่ 108 หมู่ 2 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางด้านทิศเหนือประมาณ 3 กิโลเมตร บนถนนธรรมวิถี แยกจากถนนขยางกูร ไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 500 เมตร สร้างเมื่อปี พุทธศักราช 2498 มีพื้นที่ทั้งหมด 50 ไร่ 1 งาน 19 ตารางวา เป็นวัดสำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี ภายในวัดมีสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ คือ พระธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ครอบรอบ 25 ศตวรรษของพระพุทธศาสนาในปี พุทธศักราช 2500 พระธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์นั้น ได้จำลองแบบมาจากเจดีย์ที่พุทธคยา ประเทศอินเดีย (ภัทรพร เหล่าอยู่คง, 2560) เป็นสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ รอบองค์พระธาตุเป็นกำแพงแก้ว ซึ่งทั้ง 4 มุมของกำแพงแก้ว ได้ประดิษฐานพระเจดีย์ขนาดเล็กอีก 4 องค์ ภายในองค์พระธาตุมีประตูทางเข้าทั้ง 4 ด้าน พระธาตุองค์เดิมมีขนาดกว้างด้านละ 5 เมตร สูงประมาณ 17 เมตร เมื่อสร้างใหม่ครอบองค์เดิม คือ พระบรมธาตุที่เห็นในปัจจุบันมีขนาดใหญ่มาก ฐานสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ 17 เมตร สูง 56 เมตร เสร็จสมบูรณ์ในปี 2512 ด้านหลังของพระบรมธาตุ เป็นที่ตั้งของศาลาการเปรียญ ซึ่งใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณี (วรพรรณ วิริยะภาพ, 2560) พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ ยังได้รับคัดเลือกให้เป็นวัดท่องเที่ยว โดยมีนักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมา

สักการบูชาเป็นจำนวนมาก ส่วนคนในชุมชนก็มีความศรัทธาต่อองค์พระธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และยังมีประเพณีสักการบูชาองค์พระธาตุเป็นประจำทุกปี ซึ่งคนในชุมชนรวมถึงประชาชนทั่วไปให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก

จากการที่ได้ศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาถึงมูลเหตุของความเจริญรุ่งเรืองของวัดหนองบัว จนนำไปสู่การสร้างปูชนียสถานที่สำคัญขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ยกเอาประเด็นสำคัญเกี่ยวกับเรื่อง “ความสำคัญ” มาเป็นประเด็นหลักในการทำการวิจัยในครั้งนี้ โดยตั้งชื่อเรื่องว่า “ศึกษาความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี” เพื่อศึกษาว่า “ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี” เพื่อให้องค์ความรู้และเพื่อเสริมความตระหนักรู้ถึงคุณค่า และความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ที่มีต่อสังคมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนา
- 2.2 เพื่อศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
- 2.3 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นศึกษาความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1 ขอบเขตด้านเอกสาร

ขอบเขตด้านเอกสารจำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์ และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุเจดีย์ เอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารที่เกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ ข้อมูลจากสื่ออินเทอร์เน็ตเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ หนังสือหรือเอกสารที่พิมพ์ขึ้นจากวัดพระธาตุหนองบัว ตำราวิชาการที่จัดทำขึ้นโดยปราชญ์หรือผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ เป็นต้น

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในงานวิจัยนี้ได้จำแนกขอบเขตทางด้านเนื้อหาออกเป็น 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) มุ่งศึกษาเกี่ยวกับพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนา 2) มุ่งศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 3) มุ่งศึกษาความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นประเด็นหลักในการวิจัย ส่วนประเด็นอื่นนอกจากนี้ถือเป็นประเด็นเสริมเท่านั้น

3.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

งานวิจัยนี้ได้กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่วิจัยดังต่อไปนี้ 1) เป็นพื้นที่ชุมชนที่อยู่ใกล้กับพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ 2) เป็นพื้นที่ที่มีพื้นฐานความศรัทธาต่อพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ 3) เป็นพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ เมื่อพิจารณาจากเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้พบว่า มีทั้งหมด 5

ชุมชน ได้แก่ ชุมชนหนองบัว 1 ชุมชนหนองบัว 2 ชุมชนโปลี 1 ชุมชนโปลี 2 และชุมชนเทศบาล 2 หนองบัว
เข้าหลักเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่วิจัยดังกล่าว จึงได้กำหนดให้เป็นพื้นที่วิจัยครั้งนี้

3.4 ขอบเขตด้านกลุ่มประชากรที่ให้ข้อมูลในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้เก็บข้อมูลและรวบรวมจากตัวแทนในพื้นที่ชุมชนวัดหนองบัวรวมไปถึงกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญกับการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่

1) เจ้าอาวาสวัดหนองบัว	จำนวน 1 รูป
2) พระภิกษุวัดหนองบัว	จำนวน 4 รูป
3) ผู้นำชุมชน	จำนวน 5 คน
4) ผู้ทรงคุณวุฒิ	จำนวน 5 คน
5) ประชาชนทั่วไป	จำนวน 10 คน
รวมประชากรที่ให้ข้อมูลทั้งหมด	จำนวน 25 รูป/คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) และการศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) โดยวิธีการสัมภาษณ์ กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 ขั้นตอนการกรอบในการวิจัย

การกำหนดกรอบเนื้อหาในงานวิจัยนี้ได้เริ่มจากการกำหนดประเด็นวิจัยก่อน เมื่อได้ประเด็นแล้วจึงนำมาจัดทำเป็นวัตถุประสงค์ แล้วแตกวัตถุประสงค์ไปเป็นสารบัญชั้วคร่าว เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิจัย โดยงานวิจัยนี้กำหนดกรอบด้านเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย 1) มุ่งศึกษาเกี่ยวกับพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนา 2) มุ่งศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 3) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นกรอบในการวิจัย

4.2 ขั้นศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสาร

การศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสาร จำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ขั้นศึกษารวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ โดยจะศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท ฉบับภาษาไทย พ.ศ. 2539 ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นหลัก และพระไตรปิฎกฉบับอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องด้วย 2) ขั้นศึกษาข้อมูลชั้นทุติยภูมิ โดยที่จะศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ซึ่งเป็นหนังสือ ตำราวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ หนังสือวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย และสื่ออินเทอร์เน็ต เป็นต้น โดยอาศัยแหล่งข้อมูลจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

4.3 ขั้นการเก็บข้อมูลภาคสนาม

โดยจะศึกษาการวิจัยภาคสนาม (Filed Research) เป็นการศึกษาวิจัยโดยการออกไปสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ในการเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนามครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยจำแนกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) เจ้าอาวาสวัดหนองบัว 2) พระภิกษุวัดหนองบัว 3) ผู้นำชุมชน 4) ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน 5) ประชาชนทั่วไปในชุมชน โดยใช้เครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เครื่อง

บันทึกเสียง สมุดบันทึก และกล้องถ่ายรูป เป็นต้น โดยมีขั้นตอนในการศึกษารวบรวมข้อมูลภาคสนามดังต่อไปนี้

4.3.1 การสำรวจบริบทพื้นที่วิจัย

4.3.2 การประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องล่วงหน้าเพื่อขอเก็บข้อมูลวิจัย

4.3.3 สร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือที่จะใช้เก็บข้อมูล คือ การสร้างแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเครื่องมือ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นไปตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญต่อไป

4.3.4 ออกหนังสือนัดกลุ่มเป้าหมายพร้อมกำหนดวันเวลาและการส่งประเด็นที่จะเก็บข้อมูลเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีเวลาเตรียมข้อมูล

4.3.5 เตรียมความพร้อมของเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น แบบสัมภาษณ์ สมุดบันทึก แบบสังเกต เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เป็นต้น รวมทั้งการเตรียมผู้ช่วยและแบ่งหน้าที่ในการเก็บข้อมูล

4.3.6 ลงมือเก็บข้อมูลในพื้นที่กับประชากรกลุ่มเป้าหมาย

4.3.7 รวบรวมและตรวจสอบข้อมูล

4.4 ขั้นตรวจสอบข้อมูล

โดยที่หลังจากได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลทั้งสามขั้นตอนนี้แล้วก็นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรง และความเหมาะสมของข้อมูล ถ้าข้อมูลส่วนใดที่เห็นว่ายังไม่เพียงพอก็กลับไปเก็บเพิ่มเติม โดยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป

4.5 ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลทั้งภาคเอกสารและข้อมูลภาคสนามมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดความ สัมพันธ์ของข้อมูลให้เชื่อมโยงกัน ทั้งปัญหาและประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยนี้

4.6 ขั้นเรียบเรียงข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการวิเคราะห์มารวบรวมและเรียบเรียง จัดลำดับของประเด็นในการวิจัย รวมไปถึงเนื้อหาสาระให้ถูกต้องเหมาะสม โดยให้เป็นไปตามระบบของสารบัญชั้วคร่าว

4.7 ขั้นเขียนงานวิจัย

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการเรียบเรียงมาจัดพิมพ์ในลักษณะของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ให้เป็นไปตามกรอบของการวิจัย และถูกต้องตามระเบียบวิธีของการวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาต่อไป

4.8 ขั้นสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

หลังจากเสร็จสิ้นการเขียนในบทที่ 1 – 4 แล้ว ก็นำเอาข้อมูลทั้งหมดมาสรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ รวมทั้งนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของรายงานวิจัยเชิงคุณภาพ แบบพรรณนาวิเคราะห์ปรับปรุงให้ถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แล้วเสนอคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ จากนั้นนำมาปรับแก้ใหม่ให้ถูกต้องตามคำแนะนำของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ แล้วจึงยื่นเรื่องเพื่อขอสอบตามกระบวนการต่อไป

5. ผลการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้มีเนื้อหาหลัก 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) แนวคิดเรื่องพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนา 2) ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชน อำเภอ

เมือง จังหวัดอุบลราชธานี 3) วิเคราะห์ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีเนื้อหาโดยสรุปเป็นรายประเด็นดังต่อไปนี้

5.1 แนวคิดเรื่องพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนา

แนวคิดเรื่องพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนา พอสรุปได้ ดังนี้

5.1.1 แนวคิดการออกแบบเจดีย์ตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนท์ให้สร้างเจดีย์ของพระองค์ไว้ที่ทางใหญ่สี่แพร่ง เพื่อทำการสักการบูชาหลังจากพระองค์ปรินิพพานแล้ว ดังนั้นในทางพระพุทธศาสนาจึงไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนเกี่ยวกับรูปทรงของเจดีย์ แต่นักวิชาการเชื่อว่า เจดีย์มีวิวัฒนาการมาจากประเพณีการฝังศพหรือสถานที่ฝังศพ ที่มีลักษณะเป็นเนินดินของพวก อารยันที่แพร่หลายมาตั้งแต่ยุคโบราณของอินเดีย ซึ่งในยุคแรกเจดีย์มีลักษณะเป็นรูปครึ่งหนึ่งของรูปทรงกลม เรียบง่าย ไม่มีลวดลาย ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในอินเดียและพัฒนารูปแบบในยุค พุทธศักราช 50 – 1000 เจดีย์ก็ได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบมหายานซึ่งเห็นได้ชัดจากเจดีย์อมราวดีที่สร้างขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 8 เจดีย์บางแห่งในอินเดียเมื่อแรกสร้างเป็นศิลปะแบบหินยาน ต่อมาได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์และตกแต่งให้เป็นศิลปะแบบมหายาน เช่น เจดีย์ธรรมราชา ซึ่งแต่เดิมเป็นเจดีย์ที่มีลักษณะเป็นรูปครึ่งหนึ่งของรูปทรงกลม สร้างขึ้นบนฐานเตี้ยไม่มีการตกแต่งลวดลายที่องค์เจดีย์ แต่ได้มีการตกแต่งเจดีย์ขึ้นในภายหลัง โดยมีการตกแต่งสายคาดที่เป็นเครื่องประดับบนองค์เจดีย์ ซึ่งพบชิ้นส่วนการตกแต่งนี้จากซากปรักหักพังของเจดีย์ นอกจากนี้ยังมีการตีความเกี่ยวกับการ สร้างเจดีย์ 84,000 แห่ง ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชว่า เจดีย์ 84,000 แห่งเปรียบเสมือนตัวแทนของพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

5.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพระเจดีย์ เมื่อสร้างพระเจดีย์เสร็จแล้ว ต้องทำการสักการบูชา โดยถือว่าการไหว้พระเจดีย์ การไหว้ต้นไม้โพธิ์ การนิมนต์พระสงฆ์ การเห็นภิกษุบิณฑบาตแล้วต้อนรับ การรับบาตร การปูลาดอาสนะ การตามส่ง ถือว่าเป็นเมตตากายกรรมของพวกคฤหัสถ์ เมื่อมีผู้บอกว่า พวกเราจะไปไหว้พระเจดีย์ จะไปไหว้ต้นไม้โพธิ์ จะฟังธรรม จะบูชาด้วยประทีป พวงมาลัยและดอกไม้ จะสมาทานประพตีสัจจัตติ 3 จะถวายสลากภัต เป็นต้น ถือว่าเป็นเมตตาวจีกรรมของคฤหัสถ์ในบริเวณรอบพระเจดีย์จะต้องปิดกวดให้สะอาดเรียบร้อย หาเครื่องสักการะ เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น มาบูชา กวาดลานพระเจดีย์ให้สะอาดเรียบร้อยเช่นกัน การดูแลรักษาพระเจดีย์เป็นอุปการะต่อการเรียนกรรมฐาน เพราะเป็นการชำระอภิสมาจาริกศีลจะช่วยให้กรรมฐานก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เมื่อพระเจดีย์ชำรุดก็ปฏิสังขรณ์ เมื่อปฏิบัติต่อพระเจดีย์ด้วยดีดังที่กล่าวแล้ว ย่อมได้อานิสงส์มาก

8.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับอานิสงส์การสร้างพระเจดีย์ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาระบุไว้ว่า การสร้างพระเจดีย์อุทิศในพระพุทธศาสนาเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้สร้างได้รับความสุขความเจริญและประโยชน์ต่าง ๆ มากมาย ยิ่งเมื่อมีคนมาใช้ประโยชน์จากพระเจดีย์ด้วยการมากราบไหว้บูชาและศึกษาปฏิบัติธรรมก็จะเป็นปัจจัยเสริมส่งผลให้ได้บุญสมบัติ สวรรค์สมบัติและนิพพานสมบัติ พระอรหันตสาวกบางรูปได้รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าในอดีตเพราะได้สร้างพระเจดีย์อุทิศไว้ในพระพุทธศาสนา

8.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับอานิสงส์ของการบูชาพระเจดีย์ การบูชาในพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง คือ 1) อามิสบูชา (การบูชาด้วยปัจจัย 4) 2) ธัมมบูชาหรือปฏิบัติบูชา (การบูชาด้วยการปฏิบัติธรรม) การบูชาพระเจดีย์ก็ควรทำทั้ง 2 อย่าง ไม่ควรทำอย่างเดียวเพราะไม่อาจดำรงพระศาสนาไว้ได้ แม้จะสร้างมหาวิหารพันแห่งหรือมหาเจดีย์พันองค์ ก็ไม่อาจดำรงพระศาสนาไว้ได้ ผู้ใดทำอานิสงส์ก็มีแก่ผู้นั้น ส่วนปฏิบัติบูชาตราบไต่ที่ยังมีการปฏิบัติธรรม พระพุทธศาสนาก็ยังดำรงอยู่ได้ เมื่อทำการบูชาพระเจดีย์ทั้งอามิสบูชาและปฏิบัติบูชาแล้ว ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์และอานิสงส์ เป็นสถานที่ระลึกถึงพระรัตนตรัย จึงเปรียบพระเจดีย์ว่าเป็นดังชุมทรัพย์วิเศษ ดังพุทธดำรัส ตอนหนึ่งว่า “ชุมทรัพย์ที่ผู้ใดจะเป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม ฝังไว้ดีแล้ว ด้วยทาน ศีล สัจจะและทมะ ในพระเจดีย์ (บริโศกเจดีย์ อุเทสิกเจดีย์ ธาตุเจดีย์) พระสงฆ์ บุคคล

แขกที่มาหาในมารดา บิดา หรือพี่ชาย ขุมทรัพย์นี้ชื่อว่าฝังไว้ดีแล้ว คนอื่นขนเอาไปไม่ได้ จะติดตามคนฝังตลอดไป บรรดาทรัพย์สมบัติที่เขาจำต้องละไป เขาพาไปได้เฉพาะขุมทรัพย์นี้เท่านั้น ขุมทรัพย์นี้ไม่ทั่วไปแก่คนอื่น ทั้งโจรก็ลักเอาไปไม่ได้ ผู้มีปัญญาควรทำแต่บุญ ที่จะเป็ขุมทรัพย์ติดตามตนตลอดไป ขุมทรัพย์นี้ให้ผลอันน่าปรารถนาทุกประการแก่เทวดา และมนุษย์ คือเทวดาและมนุษย์ปรารถนาผลใดๆ ผลนั้น ๆ ทุกอย่าง จะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้ ความมีผิวพรรณงดงาม ความมีเสียงไพเราะ ความมีทรวดทรงสมส่วน ความมีรูปสวย ความเป็นใหญ่ ความมีบิรวาร ความเป็นพระราชาในประเทศ ความเป็นอิสระ ความสุขของความเป็นพระเจ้าจักรพรรดิอันน่าพอใจ และแม้ความเป็นเทวราชของเทวดาในหมู่เทพทั้งหมด สมบัติของมนุษย์ ความยินดีในเทวโลกสมบัติ คือ นิพพานก็จะได้ด้วยขุมทรัพย์นี้” อาณิสสส์ก่อให้เกิดการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้มีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดพื้นฐานในข้างต้นนั้น นำมาซึ่งความศรัทธาของชาวพุทธตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พระธาตุเจดีย์กลายเป็นสิ่งสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ที่แสดงถึงความรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนารวมถึงศาสนวัตถุหรือสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นในปัจจุบัน นำไปสู่สถานที่ทางโบราณสถานที่สำคัญในการท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่ เป็นการแสดงให้เห็นถึงภูมิหลังความเป็นมาของพระธาตุเจดีย์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันได้ดี เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลปฐมภูมิ เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล และหลังพุทธกาล ตลอดถึงความเป็นมาและสำคัญของพระธาตุเจดีย์ในอดีตและปัจจุบัน รวมถึงได้เข้าใจวิวัฒนาการรูปแบบและลักษณะของพระธาตุเจดีย์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

5.2 ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

5.2.1 ความเป็นมาของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ พอสรุปได้ ดังนี้

การสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ คุณพ่อพองและคุณแม่จันทรมี สิทธิธรรม เจ้าของโรงเรียนสิทธิธรรมศาสตร์ – ศิลป์ ซึ่งปัจจุบัน คือ โรงเรียนโปลีเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น เป็นผู้มอบถวายที่ดินจำนวน 30 ไร่ ให้ทำการสร้างวัดเมื่อวันที่ 24 เดือน ตุลาคม พุทธศักราช 2498 เพื่อเป็นที่ปฏิบัติธรรม และเป็นที่ระลึกเนื่องในวาระมงคลถึงพุทธกาลพุทธศตวรรษ 2500 โดยได้กำหนดงานพิธีวางศิลาฤกษ์และฝังลูกนิมิตพระธาตุในระหว่างวันที่ 18 – 20 เดือน เมษายน พุทธศักราช 2499 งานก่อสร้างพระธาตุแล้วเสร็จเกือบสมบูรณ์ในเดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2501 ปีจอ ต่อจากนั้นนายหนู วิริยภาพ ได้ดำเนินการแกะสลักพระพุทธรูปประจำวันเกิด และกลีบบัวประดับตามองค์พระธาตุในแต่ละด้าน ส่วนฐานชั้นล่างขององค์พระธาตุแกะเป็นรูปพระพุทธรูปปางประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน และได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมาประดิษฐานภายในพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ เมื่อวันที่ 8 เดือน มีนาคม พุทธศักราช 2502 องค์พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ที่เห็นในปัจจุบันนี้ เป็นพระธาตุองค์ใหญ่ซึ่งคณะ กรรมการมีมติให้สร้างครอบพระธาตุองค์เล็ก ดำเนินการก่อสร้างเมื่อวันที่ 29 เดือน กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2505 และเสร็จสมบูรณ์เมื่อปี พุทธศักราช 2512 และดำเนินการหล่อฉัตร ๓ ชั้น ในส่วนของยอดฉัตรนั้น ทำเป็นรูปดอกบัวตูมซึ่งทำมาจากทองคำหนัก 31 บาท ประดิษฐานเมื่อวันที่ 5 เดือน มีนาคม พุทธศักราช 2531 การบูรณะซ่อมแซมองค์พระธาตุใหม่ ต่อมาเมื่อวันที่ 1 เดือน พฤศจิกายน พุทธศักราช 2551 พระครูอมรธรรมโสโรฯ ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดหนองบัวและได้นำพาญาติโยมก่อสร้าง และบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดหนองบัวให้มั่นคงถาวรซ่อมแซมพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ ทาสี ปิดทอง พร้อมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบองค์พระธาตุให้ ร่มรื่นสวยงาม เพื่อเป็นการบูชาบุญคุณแต่บูรพาจารย์ และบรรพบุรุษที่ได้ร่วมกันสร้างพระธาตุขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

5.2.2 วัตถุประสงค์ของการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ พอสรุปได้ ดังนี้

เพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชา เป็นสิริมงคลต่อชีวิตแก่ประชาชนจังหวัดอุบลราชธานีและประชาชนโดยทั่วไป เพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชาเป็นที่พึ่งทางจิตใจแก่ประชาชน ที่เดินทางมาสักการบูชาองค์พระธาตุ เป็นสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา และเป็นปูชนียสถานที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชนสะดวกในการเดินทางมาสักการบูชา เพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมของเหล่าพุทธศาสนิกชนจังหวัดอุบลราชธานี และเพื่อให้เป็นอนุสรณ์สถานเนื่องในวาระมงคลกึ่งพุทธกาล 2500 ปี ไว้ในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อให้เป็นพระธาตุประจำจังหวัดอุบลราชธานีและประชาชนในจังหวัดใกล้เคียงหรือประชาชนทั่วไปที่เดินทางมาเพื่อสักการบูชาด้วย รวมไปถึงยังใช้เป็นสถานที่สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้พุทธศาสนิกชนสักการบูชา และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งสำคัญประจำจังหวัดอุบลราชธานี ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานีมากขึ้น

5.2.3 ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ มี 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการให้ทาน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาทางวัดจะมีกิจกรรมต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้เหล่าประชาชนในชุมชนหรือประชาชนทั่วไปได้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะกิจกรรมการทำบุญตักบาตร เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เห็นความสำคัญของการให้ทานและเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และเพื่อเป็นสิริมงคลต่อชีวิตและครอบครัวด้วย องค์พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ เป็นที่พึ่งทางจิตใจทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดความศรัทธาเลื่อมใส ทำให้คนในชุมชนหันมาทำบุญให้ทานมากขึ้น พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมด้านการให้ทานของคนในชุมชนอย่างยิ่ง การปลูกฝังคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการให้ทานทั้งการให้ทานทรัพย์สิน อาหาร แรงกายแรงใจ พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์มีความใกล้ชิดกับชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากชุมชนโดยรอบพระธาตุ รวมทั้งหน่วยงานราชการ สถานศึกษา ได้จัดกิจกรรมร่วมกับวัดหนองบัวในการปลูกฝังให้ประชาชน พนักงาน และประชาชนในพื้นที่ได้รู้ถึงความสำคัญของการให้ทานมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่มีวัดหนองบัวและมีการสร้างองค์พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ขึ้น คนในชุมชนเข้าวัดและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเรื่อยมา

2) ด้านการรักษา ศิล พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ตั้งอยู่ใจกลางชุมชนขนาดใหญ่ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาทางวัดจะมีกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะกิจกรรมการรักษา ศิลก่อนจะมีการถวายทาน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้เห็นความสำคัญของการรักษา ศิล วัดหนองบัวได้จัดงานบุญเพื่อให้ประชาชนเข้ามาสักการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ ได้ทำบุญพร้อมทั้งรักษา ศิลเพื่อเป็นสิริมงคลในชีวิตและมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต เพราะความศรัทธาของคนในชุมชนและความเชื่อมั่นในองค์พระธาตุ ซึ่งเป็นที่พึ่งทางจิตใจทำให้คนในชุมชนหันมารักษา ศิล ส่งผลให้เกิดความสงบสุขภายในชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์มีความใกล้ชิดกับชุมชนโดยรอบ พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์จึงมีส่วนปลูกฝังให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการรักษา ศิล โดยได้ร่วมมือกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา จัดกิจกรรมร่วมกันในการปลูกฝังให้บุคลากรของตนได้รู้ถึงความสำคัญของการรักษา ศิลอยู่เป็นประจำ

3) ด้านการภาวนา ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจะมีกิจกรรมส่งเสริมการภาวนา โดยเฉพาะกิจกรรมการสวดมนต์ เจริญจิตภาวนา คนในชุมชนได้เห็นความสำคัญของการเจริญภาวนา และร่วมกันปฏิบัติโดยพร้อมเพรียงกัน เพื่อพัฒนาคุณภาพจิตของคนในชุมชน จัดกิจกรรมเสริมสร้างความศรัทธาต่อองค์พระธาตุทำให้คนในชุมชนหันมาเจริญภาวนา ทำให้เกิดความสงบสุขภายในชุมชน พระธาตุเป็นที่พึ่งทางจิตใจของคนในชุมชน วัดหนองบัวจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมเจริญภาวนาเสริมสร้างปัญญา ทำให้ชุมชนมีความสนใจในการเจริญภาวนามายิ่งขึ้น พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหน่วยงานราชการ สถานศึกษา ร่วมมือกับวัดหนองบัวในจัดกิจกรรมปลูกฝังให้เยาวชนหันมาสนใจการเจริญภาวนา โดยจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำ

4) ด้านประเพณี เป็นสถานที่สืบสานประเพณีแห่งเทียนของจังหวัดอุบลราชธานี โดยทำต้นเทียนพรรษาเข้าร่วมงานเป็นประจำทุกปี ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีอันดีงามของพระพุทธศาสนา สร้างชุมชนต้นเทียนขึ้นภายในวัดและส่งเสริมประเพณีที่ดงามของชาวพุทธ ชุมชนโดยรอบพระธาตุร่วมกันจัดงานบุญประเพณีฮีต 12 คอง 14 ชื่น ได้แก่ บุญเทศน์มหาชาติ บุญกฐิน เป็นต้น พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์เป็นศูนย์จิตใจของคนในชุมชน วัดหนองบัวยังเป็นที่เรียนรู้อะไรของคนในชุมชน ดังจะเห็นได้จากภายในวัดมีพิพิธภัณฑ์ที่ใช้จัดแสดงต้นเทียนพรรษา และเครื่องมือสำหรับการทำ ต้นเทียนประเภทแกะสลัก รวมถึงแม่พิมพ์สำหรับการทำต้นเทียนประเภทตีพิมพ์ โดยลวดลายในต้นเทียนนั้นล้วนมาจากพุทธประวัติและเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของจังหวัดอุบลราชธานี

5) ด้านการท่องเที่ยว พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อประชาชนเดินทางมาเที่ยวชมจะพบกับความสงบร่มเย็น เกิดความสุขกายและสบายใจ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญมีความสวยงามและความศักดิ์สิทธิ์ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมายังจังหวัดอุบลราชธานีมากขึ้น ภายในบริเวณมีความร่มรื่นสมบูรณ์ไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับคามนิยมจากชาวไทยและชาวต่างชาติ ทำให้ผู้คนหลั่งไหลมาเที่ยวชมสักการบูชาอย่างไม่ขาดสาย ทำให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้นส่งผลดีต่อการท่องเที่ยวท้องถิ่น

5.3 วิเคราะห์ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ที่มีต่อชุมชน มี 3 ด้าน ดังนี้

5.3.1 ความสำคัญที่มีผลต่อการให้ทาน มี 5 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการเสียสละ พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์เป็นสัญลักษณ์ของการเสียสละของคนในชุมชน ที่ร่วมกันสร้างพระธาตุขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ เป็นปูชนียสถานที่สำคัญในเวลาต่อมาซึ่งเป็นการเสียสละทั้งร่างกาย แรงใจ และแรงทุนทรัพย์ ในการสร้างพระธาตุคนในชุมชนเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อส่วนรวม การเสียสละจึงเป็นคุณธรรมสำคัญอย่างหนึ่งในชุมชนรอบพระธาตุ เห็นได้จากกิจกรรมที่แสดงออกถึงการเสียสละ คือ การบริจาคทรัพย์เพื่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดหนองบัว ร่วมแรงกันจัดงานบุญประเพณีทั้ง 12 เดือน เป็นการส่งเสริมการเสียสละกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์ คนในชุมชนมีน้ำใจเสียสละ มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังใจและสติปัญญา เป็นการสร้างอุปนิสัยในการเสียสละของคนในชุมชน วัดหนองบัวมีส่วนปลูกฝังเยาวชนในชุมชนให้รู้จักการเสียสละ เพื่อประโยชน์ของชุมชนผ่านกิจกรรมสาธารณประโยชน์ภายในบริเวณวัดหนองบัว

2) ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูล มีส่วนสำคัญที่ทำให้คนในชุมชน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชน มีผลต่อจิตใจของคนในชุมชนในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข กิจกรรมของชุมชนและวัดถือเป็นการสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม เช่น กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา งานบุญประเพณี เป็นต้น จึงทำให้ชุมชนโดยรอบพระธาตุมีความรักใคร่ และเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยได้รับการปลูกฝังจากกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสักการบูชาองค์พระธาตุ ยึดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต เห็นความสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการสร้างความสุขให้แก่ตัวเองและคนในชุมชน คนในชุมชนมีความศรัทธาต่อพระธาตุและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมของวัด เพราะถือว่าวัดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความสัมพันธ์กัน การช่วยเหลือเกื้อกูลจึงได้รับการปลูกฝังผ่านกิจกรรมของวัดและชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

3) ด้านการแบ่งปัน มีส่วนสำคัญในการสร้างอุปนิสัยการแบ่งปันของคนในชุมชน เพราะกิจกรรมที่เพื่อถวายพระธาตุ คือ การให้ทาน จึงเป็นบ่อเกิดแห่งการปลูกจิตสำนึกในการแบ่งปันของคนใน

ชุมชน เริ่มจากการแบ่งปันสิ่งของจนถึงการแบ่งปันกำลังใจให้กัน พระธาตุเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นชุมชนแห่งการแบ่งปัน ทำให้ชุมชนมีความรักใคร่สามัคคีกัน ให้ความสำคัญกับการให้และแบ่งปันแก่ผู้อื่น ในวันสำคัญทางพุทธศาสนาคนในชุมชนจะเข้ามาทำกิจกรรมภายในวัดหนองบัว และปลูกฝังให้เยาวชนได้รู้คุณค่าและความสุขของการได้แบ่งปัน

4) ด้านการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เป็นสถานที่ปลูกฝังคนในชุมชนให้รู้ถึงการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม คนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับพระธาตุนั้นล้วนแต่มีจิตสาธารณะ ไม่หวังค่าตอบแทน เจ้าหน้าที่ประจำยังจุดต่าง ๆ โดยรอบองค์พระธาตุ ทำหน้าที่ด้วยจิตศรัทธาในองค์พระธาตุอุทิศตนเองเพื่อประโยชน์ที่เป็นของส่วนรวม หากวัดหนองบัวจัดงานบุญประเพณีขึ้น คนในชุมชนรวมถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จะร่วมด้วยช่วยกันเป็นอย่างดี เพราะถือว่าการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม องค์พระธาตุนั้นจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในชุมชนอย่างยิ่ง

5) ด้านความไม่ตระหนี่ คนในชุมชนได้รับการปลูกฝังในเรื่องการให้ทาน จึงส่งผลให้ไม่มีความตระหนี่เพราะการให้ทานนั้นเป็นธรรมพื้นฐานของชาวพุทธ คนในชุมชนมีความเชื่อเรื่องพระเวสสันดรที่บำเพ็ญทานบารมีเพื่อจะได้เป็นพระพุทธเจ้า ชาวพุทธจึงยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน คนในชุมชนรอบพระธาตุเอาใจใส่ในการให้ทานทำเป็นชุมชนแห่งการให้ รู้จักการเสียสละ การช่วยเหลือเกื้อกูล การแบ่งปัน และการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ขจัดความตระหนี่ในตัวเองให้หมดไปเป็นเหตุให้ชุมชนเกิดความสงบสุข เพราะกิจกรรมที่คนในชุมชนทำขึ้นเพื่อถวายแด่องค์พระธาตุนั้น เป็นกิจกรรมส่งเสริมการให้จึงเป็นการปลูกฝังคนในชุมชนไม่ให้เกิดความตระหนี่

5.3.2 ความสำคัญที่มีผลต่อการรักษาศิล มี 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านการเคารพกฎเกณฑ์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันของคนในต้องอาศัยกฎเกณฑ์ทางสังคม ต้องเรียนรู้และปฏิบัติตาม วัดหนองบัวได้ปลูกฝังให้คนในชุมชนดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ส่งเสริมการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการอยู่ร่วมกันกับชุมชน สร้างความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน และโรงเรียน ในการส่งเสริมกฎเกณฑ์ทางสังคมให้แก่คนในชุมชนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในชุมชน องค์พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์เป็นตัวแทนของกฎเกณฑ์ทางสังคม เป็นหลักควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน เมื่อเข้าไปสักการบูชาของค์พระธาตุจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ทางวัดวางไว้ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย

2) ด้านการปลูกฝังเบญจธรรม ปลูกฝังสัมมาอาชีวะให้แก่คนในชุมชน คือ การประกอบอาชีพที่สุจริต รู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด นำเอาทรัพย์ที่ได้ไปใช้ในทางที่เกิดประโยชน์ มีความละเอียดที่จะกระทำ ความชั่วเกรงกลัวต่อผลของบาป รู้จักสำรวมอินทรีย์ไม่ให้เป็นไปตามอำนาจของกามราคะ ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความซื่อสัตย์และไม่พูดคำโกหก ส่งเสริมคนในชุมชนให้ใช้ชีวิตอย่างมีสติ ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท รู้จักผิดชอบชั่วดี ไม่ดื่มสุราซึ่งเป็นเหตุให้ทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม ร่วมมือกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา จัดกิจกรรมขึ้นโดยใช้วัดหนองบัวเป็นสถานที่อบรมและปลูกฝังเบญจธรรม ให้แก่พนักงาน นักศึกษา และนักเรียน รวมถึงประชาชนทั่วไป เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามของคนในชุมชนรอบพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์

3) ด้านการสำรวมเบญจศีล มีความสำคัญในการส่งเสริมเบญจศีลแก่คนในชุมชน ชี้ให้เห็นถึงอานิสงส์ของการสำรวมเบญจศีลให้คนในชุมชนได้ทราบ และนำไปปฏิบัติอย่างพร้อมเพรียงกันเพื่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชน คนในชุมชนได้รับการปลูกฝังเบญจศีลและเห็นประโยชน์ของการสำรวมในเบญจศีลและโทษของไม่ประพฤติตามหลักเบญจศีล คนในชุมชนโดยรอบองค์พระธาตุจึงดำเนินชีวิตอย่างมีสติ เมื่อเข้ามาทำบุญและสักการบูชาของค์พระธาตุก็ไม่ลืมที่จะสมาทานศีล 5 เพื่อความบริสุทธิ์ในศีลของตัวเอง เพื่อเชื่อ

ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น สามารถนำชีวิตของตนไปสู่ความเจริญ โดยยึดเอาองค์พระธาตุเป็นสัญลักษณ์แห่งความดีงาม

4) ด้านการสำรวมอินทรี เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ที่เดินทางเข้ามาในบริเวณพระธาตุจะสำรวมอินทรี อินทรีในที่นี้ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เพราะเคารพศรัทธาต่อองค์พระธาตุทำให้แสดงออกด้วยการสำรวมกายและใจ และยังเชื่อว่าหากแสดงความไม่เคารพต่อสถานที่ก็จะเป็นบาป องค์พระธาตุจึงช่วยควบคุมประพฤติกรรมของคนไม่ให้แสดงออกมาในทางที่ไม่เหมาะสม เมื่อเข้าไปสู่บริเวณพระธาตุก็แต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย ไม่พูดคำหยาบคาย ไม่พูดคำเท็จ และไม่พูดจาเสียงดังรบกวนผู้อื่น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่พึงใส่ใจเมื่อเข้าไปในบริเวณพระธาตุ ประชาชนจะไม่ใส่รองเท้าเข้าไปภายในบริเวณพระธาตุ และไม่นำสัตว์เลี้ยงเข้าไปยังบริเวณพระธาตุ เป็นสถานที่สำหรับบรรจพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ประชาชนจึงมีความเชื่อว่าหากไม่สำรวมอินทรีแล้ว ก็เปรียบเสมือนการไม่เคารพต่อพระพุทธเจ้า

5.3.3 ความสำคัญที่มีผลต่อการภาวนา มี 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านกายภาวนา เป็นสถานที่สำหรับการพัฒนาและฝึกอบรมกายให้แก่ประชาชนในชุมชน คนในชุมชนรู้จักดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติ รู้จักการบริโภคปัจจัย 4 อย่างมีสติ ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของเทคโนโลยี ประกอบสัมมาชีพ ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต ไม่หลงมัวเมาไปกับสิ่งเสพติด ให้โทษ รักษาสุขภาพให้แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมส่งเสริมบุคลากร นักศึกษา ให้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา รู้จักนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อเกิดการพัฒนาทางด้านกายภาวนาของตนเอง ให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข เพราะกายภาวนาเป็นปัจจัยที่สามารถพัฒนาด้านร่างกายให้มีสุขภาพที่ดีได้

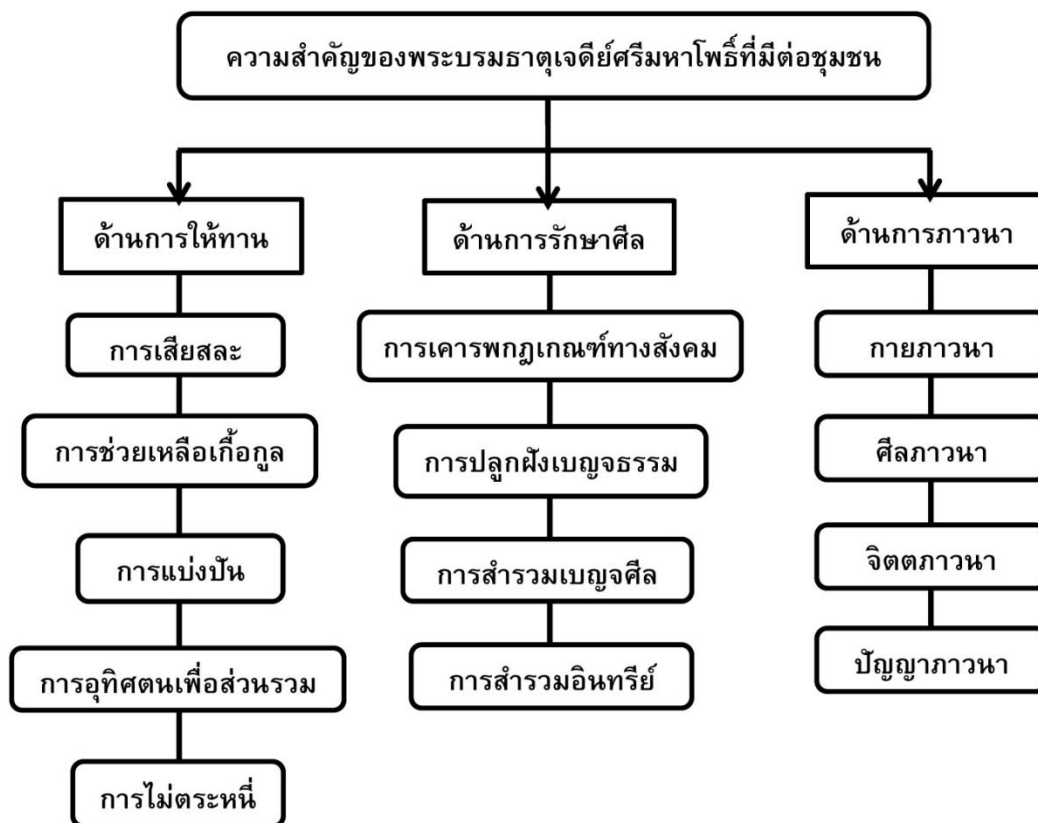
2) ด้านศีลภาวนา เป็นศูนย์กลางในการปลูกฝังศีลภาวนา คือ พัฒนาความประพฤติให้แก่ประชาชนในชุมชน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สามารถใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างดี การประกอบสัมมาชีพที่ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรม เป็นสถานที่จัดกิจกรรมส่งเสริมให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของศีล เพราะศีลเป็นเครื่องพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้สามารถอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน สร้างสรรค์สังคมให้สงบสุขได้ เพราะศีลภาวนาเป็นปัจจัยที่สามารถพัฒนาด้านร่างกายให้มีสุขภาพที่ดีได้

3) ด้านจิตตภาวนา มีความสำคัญต่อการพัฒนาจิต คือ การฝึกอบรมพัฒนาจิตใจให้คนในชุมชนมีเข้มแข็งมั่นคงเจริญด้วยคุณธรรม มีความเข้มแข็งอดทน สงบ มีสติ มีสมาธิ และมีวินัยในตัวเอง เป็นสถานที่จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมกัมมัฏฐาน เพราะมีความร่มรื่นแวดล้อมไปด้วยป่าไม้ธรรมชาติ เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิ เดินจงกรม และมีกิจกรรมนำพาประชาชนในชุมชนทำวัตรสวดมนต์สมาทานศีลเป็นประจำ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาคนในชุมชนจะเข้ามาสมาทานศีลอุโบสถรวมถึงปฏิบัติธรรมตลอดคืน องค์พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชนสามารถพัฒนาร่างกายจิตใจให้บริสุทธิ์ได้ด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

4) ด้านปัญญาภาวนา มีความสำคัญต่อการเจริญปัญญาเพราะเป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติธรรม ส่งเสริมการใช้ชีวิตตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา คนในชุมชนเกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง โดยรู้และเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันกิเลสที่เกิดขึ้น เข้าใจความเป็นไปของชีวิต สามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์จากกิเลสและไม่เป็นทุกข์ มีส่วนแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในชีวิตของคนในชุมชน ประชาชนมีสติและเกิดปัญญาเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นคนดีได้ เมื่อเข้ามาสักการบูชาพระธาตุก็จะเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน มีความสุขุมเยือกเย็น ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทโดยยึดหลักโยนิโสมนสิการ ดำรงชีวิตด้วยหลักสัมมาทิฐิส่งผลให้ชีวิตมีความสุข

6. สรุปผลการวิจัย

ศึกษาความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ (พระธาตุหนองบัว) ที่มีต่อชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีเนื้อหาโดยสรุปประกอบด้วย ความสำคัญด้านการให้ทานความสำคัญด้านการรักษาศีล ความสำคัญด้านการภาวนา ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพแสดงความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ที่มีต่อชุมชน

จากผังดังกล่าวสรุปได้ดังนี้ ความสำคัญของพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ที่มีต่อชุมชน จำแนกออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการให้ทาน คือ ประชาชนในชุมชนมีความเสียสละ ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปัน อุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และไม่ตระหนี่ 2) ด้านการรักษาศีล คือ ประชาชนเคารพกฎเกณฑ์ทางสังคม มีการปลูกฝังเบญจธรรม สำรวมเบญจศีล สำรวมอินทรีย์ 3) ด้านการภาวนา คือ (1) กายภาวนา สามารถอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติ ใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของเทคโนโลยี สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต (2) ศีลภาวนา ยึดหลักศีล 5 ในการดำรงชีวิต (3) จิตตภาวนา จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม ทำวัตรสวดมนต์ นั่งสมาธิ (4) ปัญญาภาวนา ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ยึดหลักโยนิโสมนสิการ และดำรงชีวิตด้วยหลักสัมมาทิฐิ

7. ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยนี้ได้จำแนกข้อเสนอแนะออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

7.1 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

- 7.1.1 มหาเถรสมาคมมีแผนการส่งเสริมพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับการให้ทาน
- 7.1.2 มหาเถรสมาคมมีแผนการส่งเสริมพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับการรักษาศีล
- 7.1.3 มหาเถรสมาคมมีแผนการส่งเสริมพุทธศาสนิกชนเกี่ยวกับการเจริญภาวนา

- 7.1.4 เทศบาลนครอุบลราชธานีมีแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธ
- 7.1.5 หน่วยงานราชการและสถานศึกษามีโครงการพัฒนาบุคลากรตามหลักไตรสิกขา
- 7.2 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติการ
 - 7.2.1 วัดควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการให้ทาน
 - 7.2.2 วัดควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการรักษาศีล
 - 7.2.3 วัดควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการเจริญภาวนา
 - 7.2.4 วัดควรเสริมสร้างความศรัทธาของประชาชนต่อพระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์
 - 7.2.5 วัดควรส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีพุทธให้สอดคล้องกับสังคมยุค 4.0
- 7.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
 - 7.3.1 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับพุทธวิธีการอนุรักษ์พระธาตุเจดีย์
 - 7.3.2 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยววิถีพุทธ
 - 7.3.3 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยววิถีพุทธ
 - 7.3.4 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยววิถีพุทธกับความหมายเชิงวัฒนธรรม
 - 7.3.5 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระธาตุเจดีย์

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- ภัทรพร เหล่าอยู่คง. วัดพระธาตุหนองบัว จังหวัดอุบลราชธานี. (อ้างเมื่อ 23 มิถุนายน 2560), จาก http://thai-history-art-tourism.blogspot.com/2015/12/blog-post_64.html.
- วรพรรณ วิริยะภาพ. ประวัติความเป็นมาของพระธาตุหนองบัว จังหวัดอุบลราชธานี. (อ้างเมื่อ 23 มิถุนายน 2560), จาก <http://www.lukhamhan.ac.th/course/blog/7634>.